

Monika Dwilińska

Działalność innowacyjna mikro i małych przedsiębiorstw w Hiszpanii : stan aktualny i perspektywy rozwoju

Ekonomiczne Problemy Usług nr 51, 265-272

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MONIKA DWILIŃSKA

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

DZIAŁALNOŚĆ INNOWACYJNA MIKRO I MAŁYCH PRZEDSIĘBIORSTW W HISZPANII: STAN AKTUALNY I PERSPEKTYWY ROZWOJU

Wstęp

Podniesienie poziomu innowacyjności gospodarki stanowi jeden z priorytetów polityki ekonomicznej Hiszpanii. Pomimo podjęcia wielu działań zmierzających do tego celu, Hiszpania wciąż postrzegana jest jako kraj o stosunkowo niskiej innowacyjności. Według raportu *European Innovation Scoreboard*, w 2008 roku *Summary Innovation Index (SII)*¹ wyniósł dla Hiszpanii 0,366 i był wyraźnie niższy niż średnia dla 27 krajów UE (0,475)². Mikro i małe przedsiębiorstwa (MMP) zajmują dominującą pozycję w gospodarce Hiszpanii, z uwagi na ich liczbę oraz udział w tworzeniu dochodu narodowego i miejsc pracy. Skuteczne wspieranie ich działalności innowacyjnej może stać się zatem kluczem do podniesienia poziomu innowacyjności gospodarki kraju.

Rola mikro i małych przedsiębiorstw w podnoszeniu poziomu innowacyjności gospodarki Hiszpanii

Według danych Instituto Nacional de Estadística (INE), na dzień 1 stycznia 2009 roku w Hiszpanii zarejestrowanych było 3 355 830 przedsiębiorstw, z czego

¹ *Summary Innovation Index* stanowi syntezę 29 wskaźników odzwierciedlających różne aspekty zagadnienia innowacyjności gospodarki. Należą do nich, między innymi: poziom wydatków na badania i rozwój, liczebność personelu badawczo-rozwojowego, liczba małych i średnich przedsiębiorstw wprowadzających innowacje produktowe, organizacyjne etc., udział sektorów średniej i wysokiej techniki w eksporcie i inne.

² *European Innovation Scoreboard 2008. Comparative analysis of innovation performance*, PRO INNO Europe Paper N° 10, European Commission, January 2009, s. 58.

99,2% stanowiły mikro i małe przedsiębiorstwa zatrudniające poniżej 50 pracowników. Zdecydowana większość przedstawicieli tej grupy (1 767 470) to podmioty będące formą samozatrudnienia. Szczegóły podano w tabeli 1.

Tabela 1. Struktura przedsiębiorstw hiszpańskich według wielkości zatrudnienia, stan na 1 stycznia 2009 r.

	Mikroprzedsiębiorstwa		Małe przedsiębiorstwa od 10 do 49 pracowników	Pozostałe od 50 pracowników	Razem
	bez pracowników	od 1 do 9 pracowników			
Liczba przedsiębiorstw	1 767 470	1 402 996	157 242	28 122	3 355 830
Struktura	52,7%	41,8%	4,7%	0,8%	100,0%

Źródło: Instituto Nacional de Estadística, baza danych *on-line*, www.ine.es.

O wadze MMP w gospodarce Hiszpanii świadczy również ich udział w tworzeniu miejsc pracy (64,3% ogółu zatrudnionych w 2005 r.) i wartości dodanej (51,8% w 2005 r.)³.

Mikro i małe przedsiębiorstwa w Hiszpanii reprezentują głównie tradycyjne sektory gospodarki. Ponad 80% z nich zajmuje się świadczeniem usług, wśród których dominują handel, usługi dla firm (księgowe, prawne itp.), hotelarstwo i turystyka (tabela 2). Innowacje wprowadzane w tych gałęziach polegają zazwyczaj na stopniowym ulepszaniu produktu lub metod pracy. Rzadko są źródłem wynalazków o takim stopniu nowatorstwa, przy którym można by mówić o przełomowym wydarzeniu dla postępu technicznego. Efektywna działalność w tych dziedzinach często nie wymaga ponadprzeciętnego wysiłku innowacyjnego, np. zwiększonych nakładów na badania i rozwój. W oparciu o dwa fakty (i) wagę MMP w gospodarce oraz (ii) tradycyjny charakter ich działalności wywnioskować można, iż struktura gospodarki w Hiszpanii stanowi barierę rozwoju innowacyjności. Ogranicza, między innymi, wydatki na badania i rozwój, gdyż małe przedsiębiorstwa działające w tradycyjnych sektorach z trudem przejmują od państwa ciężar ich finansowania.

³ *SBA fact sheet: Spain 2008*, Eurostat, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/craft/sme_perf_review/doc_08/spr08_fact_sheet_es_en.pdf, s. 1.

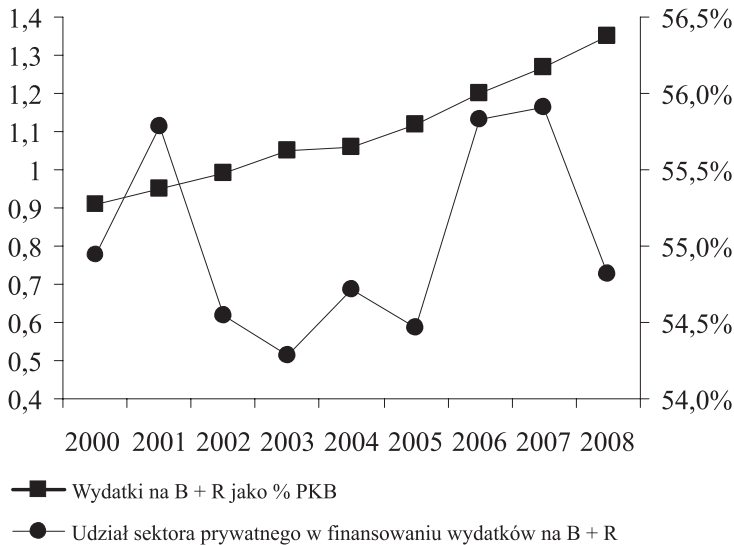
Tabela 2. Struktura sektorowa mikro i małych przedsiębiorstw w Hiszpanii (stan na 1 stycznia 2009)

Sektor	Liczba przedsiębiorstw	%
Przemysł tekstylny, odzieżowy i skórzany	24 596	0,7
Przemysł drzewny	15 579	0,5
Produkcja wyrobów metalowych i maszyn	59 826	1,8
Produkcja urządzeń, aparatów elektrycznych i środków transportu	13 490	0,4
Produkcja mebli	24 726	0,7
Produkcja i dystrybucja energii elektrycznej gazu i wody	13 944	0,4
Pozostały przemysł	40 179	1,2
Razem przemysł	192 340	5,8
Budownictwo	388 302	11,7
Sprzedaż, naprawa i wynajem pojazdów	104 954	3,2
Handel	746 768	22,4
Hotelarstwo i turystyka	299 591	9,0
Transport	214 289	6,4
Usługi telekomunikacyjne i pocztowe	9 351	0,3
Usługi finansowe i ubezpieczeniowe	65 355	2,0
Nieruchomości	233 719	7,0
Usługi informatyczne	37 196	1,1
Badania i rozwój	18 427	0,6
Usługi dla firm	518 344	15,6
Edukacja	69 213	2,1
Usługi socjalne i medyczne	139 121	4,2
Usługi kulturalno-oświatowe	188 432	5,7
Pozostałe usługi	102 306	3,1
Razem usługi	2 747 066	82,6
Razem	3 327 708	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Instituto Nacional de Estadística, baza danych *on-line*, www.ine.es.

W Hiszpanii w ostatnich latach odnotowano postęp, jeśli chodzi o udział małych i średnich przedsiębiorstw (MSP – ponad 99% z nich to MMP, które często nie są uwzględniane w statystykach jako oddzielna grupa) w finansowaniu działalności badawczo-rozwojowej. Rosną zwłaszcza wydatki wewnętrzne, w tym na zakup sprzętu i szkolenia (nieprzerwany wzrost od 2001 r.). Większym wahaniom podlegają natomiast wydatki zewnętrzne, np. na zakup usług badawczych (wyraźne spadki w latach 2001 i 2005). Ogólny poziom wydatków B + R w hiszpańskich MSP wykazywał jednak w ostatnich latach tendencje wzrostowe: o 20% w 2006 i 22,3% w 2007 roku (to ostatnie okresy, dla których dostępne są odpo-

wiednie dane)⁴. Te pozytywne zmiany zachodzą jednak zbyt wolno, a tempo doganiania przez Hiszpanię europejskich liderów innowacyjności nie jest zadowalające. W roku 2008 krajowe wydatki brutto na badania i rozwój wyniosły w Hiszpanii 1,35% PKB. Oznaczało to wzrost o 0,08 p.p. W stosunku do poprzedniego roku. Jest to jednak poziom wciąż daleki od zalecanego w strategii lizbońskiej minimalnego progu 3%. Natomiast, jeśli chodzi o udział sektora prywatnego, reprezentowanego głównie przez przedsiębiorstwa, w finansowaniu wydatków na B + R, jego poziom wykazywał w ostatnich latach znaczne wahania. W roku 2008 spadł on do 54,8% z 55,9% w 2007 roku (wykres 1) i również plasuje się wyraźnie poniżej minimum określonego w strategii lizbońskiej (66%).

Wykres 1. Ewolucja poziomu i struktury wydatków na badania i rozwój w Hiszpanii w latach 2000–2008

Źródło: Instituto Nacional de Estadística, baza danych *on-line*, www.ine.es.

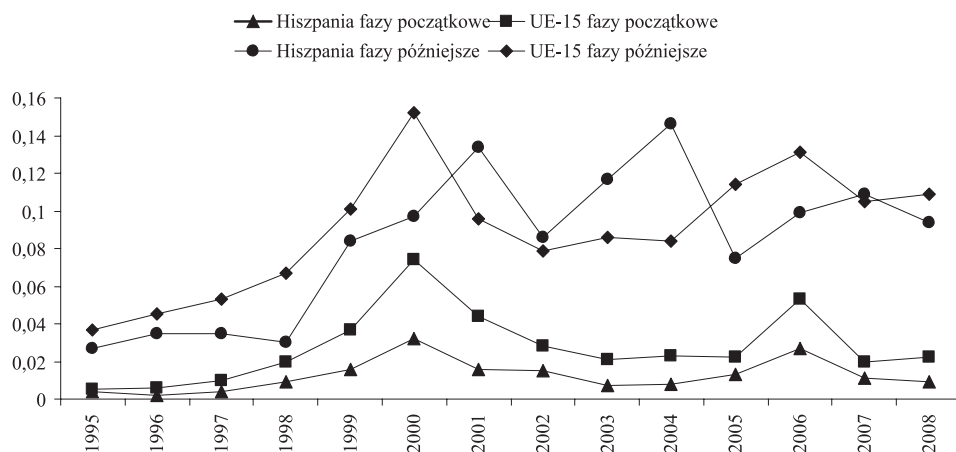
Małe i średnie przedsiębiorstwa w Hiszpanii wykazują również stosunkowo niski poziom aktywności innowacyjnej w porównaniu z ich odpowiednikami w innych krajach. Według raportu *European Innovation Scoreboard 2008*, jedynie 29,5% hiszpańskich MSP wprowadziło w badanym roku innowację produktową lub procesową i tyle samo marketingową lub organizacyjną. Tymczasem

⁴ *Informe sobre la PYME 2009*, Ministerio de Industria, Turismo y Comercio, Dirección General de Política de la Pequeña y Mediana Empresa, 2009, s. 83–88.

średnie dla 27 krajów UE wyniosły odpowiednio 33,7% i 40%⁵. Przyjrzymy się teraz głównym barierom, które utrudniają rozwój działalności innowacyjnej mikro i małych przedsiębiorstw w Hiszpanii.

Podstawowe bariery rozwoju innowacyjności mikro i małych przedsiębiorstw w Hiszpanii

Jednym z najważniejszych czynników decydujących o rozwoju działalności badawczo-rozwojowej i innowacyjnej są warunki finansowania przedsięwzięć o podwyższonym ryzyku, a zwłaszcza dostępność finansowania typu *venture capital*, w tym szczególnie funduszy ukierunkowanych na finansowanie początkowych faz projektów. Miarą wagi inwestycji *venture capital* w gospodarce jest ich wielkość w relacji do PKB. Wartości tego wskaźnika, w rozbiu na różne etapy inwestowania, dla Hiszpanii i 15 krajów UE (tzn. państw, które były członkami UE przed rozszerzeniem z 2004 r.) w okresie 1995–2008 przedstawiono w wykresie 2.

Wykres 2. Wskaźniki VC/PKB w latach 1995–2008 (%)

Źródło: Eurostat.

Stosunek wartości inwestycji *venture capital* do PKB ulega dość dużym wahanom. Wartość tego wskaźnika dla fazy zasiewów i startu (fazy początkowe) w Hiszpanii jest wciąż wyraźnie niższa niż średnia w 15 krajach UE. Różnice te zacierają się natomiast w przypadku późniejszych faz finansowania, tzn. ekspan-

⁵ *European Innovation Scoreboard 2008...*, s. 51.

sji i zmian struktury własnościowej, charakteryzujących się niższym poziomem ryzyka. Na zbyt silną polaryzację sektora *venture capital* w Hiszpanii zwrócono uwagę w raporcie dotyczącym polityki innowacyjnej tego kraju w 2006 roku, sporządzonym na zlecenie Komisji Europejskiej. Wynika z niego, iż fundusze *venture capital* działające w Hiszpanii inwestują głównie w duże projekty spółek o ugruntowanej pozycji rynkowej. Brakuje natomiast funduszy gotowych zaangażować się w bardziej ryzykowne przedsięwzięcia technologiczne małych i średnich podmiotów, w tym nowo powstających⁶. Ponadto luka w finansowaniu dostępnym na rynku nie jest dostatecznie rekompensowana przez rząd. Procent MSP korzystających z dotacji państwowych jest w Hiszpanii niższy niż średnia w UE (9% w stosunku do 11%)⁷.

Słabość systemu finansowania wydaje się obecnie głównym czynnikiem hamującym rozwój działalności innowacyjnej MMP w Hiszpanii. Inne bariery nie są tak krytyczne i często mają charakter wtórny. Można wymienić wśród nich brak zachęt (np. podatkowych) do tworzenia spółek technologicznych, niewystarczająca współpraca pomiędzy przedsiębiorstwami i ośrodkami naukowymi, spadek popularności studiów na wydziałach inżynierskich itp.

Stymulowanie działalności innowacyjnej mikro i małych przedsiębiorstw w Hiszpanii

W Hiszpanii powstało w ostatnich latach kilka inicjatyw rządowych mających na celu stymulowanie inwestycji wysokiego ryzyka. Jedną z nich jest NEOTEC – program wspierania procesów tworzenia i rozwoju spółek technologicznych, nad realizacją którego czuwa Centrum ds. Rozwoju Przemysłowego i Technologicznego (Centro para el Desarrollo Tecnológico Industrial – CDTI), zależne od Ministerstwa Nauki i Innowacji. Przewiduje on trzy etapy finansowania odpowiadające początkowym fazom w cyklu życia firmy: (i) założenie spółki – do 650 000 euro w formie nisko oprocentowanego kredytu, (ii) ugruntowanie jej pozycji na rynku – do 1 mln euro w formie nisko oprocentowanego kredytu, (iii) rozwój – finansowanie typu *venture capital* (Neotec Capital Riesgo). Program *Neotec Capital Riesgo* realizowany jest poprzez inwestycje bezpośrednie w fundusze *venture capital* lub wspólne inwestycje z funduszami *venture capi-*

⁶ *Annual Innovation Policy Trends and Appraisal Report: Spain 2006*, European Trend Chart on Innovation, European Commission, s. 29.

⁷ *SBA fact sheet: Spain 2008...*, s. 2.

tal. Zakłada on wydanie na ten cel 183 mln euro w latach 2006–2010 (scenariusz przyspieszony) lub 2006–2012⁸.

Inwestycje typu *venture capital* ze środków publicznych realizowane są również przez ENISA S.A. (Empresa Nacional de Innovación S.A.) – spółkę skarbu państwa, utworzoną w roku 1982. Zarządza ona środkami przeznaczonymi na finansowanie działalności innowacyjnej małych i średnich przedsiębiorstw. Wartość dokonywanych przez nią inwestycji zazwyczaj nie przekracza miliona euro⁹.

Postęp, jaki dokonuje się w Hiszpanii w sferze finansowania typu *venture capital*, zauważony został przez autorów raportu *Inno-policy TrendChart – Policy Trends and Appraisal Report: Spain 2008*. Wyrazili oni jednak obawę co do tempa zmian, a zwłaszcza stabilności sektora w warunkach trwającej recesji gospodarczej¹⁰.

Podsumowanie

Z powyższych rozważań wynikają dwie podstawowe bariery hamujące rozwój innowacyjności hiszpańskich mikro i małych przedsiębiorstw i w konsekwencji całej gospodarki. Pierwsza to przestarzała struktura gospodarcza, w której dominują tradycyjne gałęzie o stosunkowo niewielkim zapotrzebowaniu na innowacje. Druga to bardzo ograniczony dostęp do finansowania typu *venture capital*, szczególnie dla przedsięwzięć o charakterze nowatorskim i podwyższonym ryzyku. W tej sytuacji jednym z głównych kierunków polityki proinnowacyjnej w Hiszpanii jest obecnie znoszenie barier tworzenia i dynamicznego rozwoju spółek technologicznych, w tym zwłaszcza poprawa warunków finansowania ich działalności. Spodziewane korzyści to, między innymi: (i) uruchomienie efektów *spill-over* poprzez stymulację rozwoju spółek prowadzących działalność wspomagającą i uzupełniającą, (ii) tworzenie krajowego popytu na technologię, co pobudzi rozwój ośrodków naukowo-badawczych, (iii) zwiększenie budżetu na B + R poprzez zmotywowanie sektora prywatnego do wzmożonej aktywności w tym zakresie, (iv) stworzenie miejsc pracy dla wysoko wykwalifikowanych kadr w dziedzinie B + R, technologii i inżynierii i tym samym przeciwdziałanie zjawisku „drenażu mózgow” przez kraje wysoko rozwinięte.

⁸ Na podstawie informacji zamieszczonych na stronie CDTI, www.cdi.es.

⁹ Na podstawie informacji zamieszczonych na stronie ENISA, www.enisa.es.

¹⁰ *Inno-policy TrendChart – Policy Trends and Appraisal Report: Spain 2008*, European Commission, Enterprise Directorate-General, s. 6.

INNOVATION ACTIVITY OF MICRO AND SMALL ENTERPRISES IN SPAIN: CURRENT SITUATION AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Summary

Micro and small enterprises represent more than 99% of all business entities registered in Spain. They also account for more than 50% of the labour market and value added in the Spanish economy. Thus, their innovation skills are of crucial importance for the level of innovation to the whole Spanish economy. However, their activity is mainly focused on traditional fields such as: trade, tourism, hotel management and construction etc. These sectors, in principle, do not require any extraordinary innovative efforts, contrary to the “new economy” with branches such as: biotechnology, electronics, processing of new materials etc. The underdeveloped venture capital sector and especially the lack of financing for early stage projects (i.e. seed and start-up financing) is one of the most important obstacles for the increase of innovativeness of the Spanish micro and small enterprises. The Spanish government has defined as a high priority goal of its pro-innovation policy, the facilitation of launching new technology firms and the stimulation of their sustainable development, including the improvement of financing their activities. The expected advantages are, among others: initiation of “spill-over effects”, a growth in the domestic demand for technology, the increase of the private business R&D budget and the creation of job places for highly qualified R&D specialists in order to avoid “brain drainage” by other countries.

Translated by Monika Dwilińska